

Karen Geertsema

In het asielsysteem zitten niet alleen bestuurlijke autoriteiten

Een Gemeenschappelijk Europees Asiel Stelsel – dat was de ambitie die de EU in 27 jaar lang heeft nagestreefd, sinds het Verdrag van Amsterdam. Een sluitend systeem, waarin asielprocedures zouden worden geharmoniseerd en een hoog niveau van bescherming zouden geven, en waarin grensbewaking en opvangfaciliteiten de verschillen tussen lidstaten zouden wegnemen. Sinds 12 juni jl. moeten de EU-lidstaten met het Pact voldoen aan de volgende fase van deze Europese droom. Wat is dan het asielsysteem?

In de instrumenten van het Pact wordt verwezen naar verschillende ‘systemen’: naar de data-systemen zoals Eurodac, VIS en SIS, met meer gegevens van derdelanders; naar de asiel- en migratiebeheersystemen, waarvoor lidstaten verplicht zijn hun strategieën met de Europese Commissie te delen; naar het systeem voor het bepalen van de verantwoordelijkheid voor asielverzoeken; naar het opvangsysteem en naar het nationale asielstelsel, met toereikende capaciteit voor efficiënte afhandeling van de procedure. ‘Capaciteit’ is ook zo’n begrip in het Pact dat op verschillende manieren wordt gebruikt: voor het aantal beschikbare plekken in de asielgrensprocedure, voor het aantal opvangplekken, maar ook voor de beschikbaarheid van personeel. Al deze ‘systemen’ en ‘capaciteiten’ zijn cruciaal voor het bepalen van de jaarlijkse solidariteitsbijdragen, op basis van de ‘migratiedruk’ die de Europese Commissie jaarlijks op basis van cijfers in kaart zal brengen. De asielzoeker wordt hierbij gereduceerd tot iemand die ‘illegaal grenzen overschrijdt’, die wordt ‘gescreend’, ‘hervestigd’, ‘herplaatst’ of ‘overgedragen’. In deze taal lijkt de plicht tot het bieden van internationale bescherming op de tweede plaats te komen. Toch blijft dat de kern van het Europese asielrecht: het recht op asiel, het beginsel van

non-refoulement en het recht op een effectief rechtsmiddel.

Het Hof van Justitie onderstreepte op 4 juni 2026 (C-198/25) het belang van de rechterlijke fase waarin de nationale rechter een eigen, uitputtende en geactualiseerde beoordeling van het asielrelaas dient te verrichten. Dat is nodig om het doel van de Asielprocedurerichtlijn te bereiken: een zo spoedig mogelijke beslissing. Maar dat de asielrechtsbijstand en de rechtspraak evengoed van belang zijn voor het laten slagen van het asielsysteem (en dus voor de beoordeling van de ‘migratiedruk’), blijkt niet uit de Nederlandse uitvoeringsplannen. Sterker nog, de Nederlandse wetgever heeft naast het Pact strenge nationale maatregelen ingevoerd en daarbij erkend dat dit de druk op de rechtspraak zal verhogen.

De afschaffing van de vergunning asiel onbeaalde tijd, invoering tweestatusstelsel en de striktere regels voor gezinshereniging zullen het aantal gerechtelijke procedures doen toenemen. Daarnaast is de capaciteit van de asieladvocatuur tanend. Financiële drempels om nieuwe advocaten op te leiden zijn hoog; beginnende asieladvocaten moeten een prijzige opleiding voltooien. Nu de rechtshulp voorafgaand aan het gehoor niet langer door de asieladvocaat wordt verleend, en de voornemenfase is afgeschaft, zal de inhoudelijke werklast in de beroepsfase toenemen.

Om het ‘risico op migratiedruk’ te verminderen, moet de regering dus niet alleen investeren in de bestuurlijke fase van de asielprocedure, en de uitvoeringsorganisaties, maar ook in de gerechtelijke fase: de rechtspraak en de asieladvocatuur. Te meer omdat die fase in dit nieuwe systeem cruciaal zal zijn om de fundamentele rechten te waarborgen.